

LEVELEK AZ INASÉVEKBŐL

Írta: NAGY ISTVÁN

„Hogy is folytassam tovább ezeket a dolgokat, Gyorgye? Az inaséveim végéhez közeledve, annyi minden sűrűsödött össze körülöttem, s annyi minden történt, hogy most nehezemre esik olyan sorrendben elmondani, amiből világosan megérthessed, milyen ember is indult el segéd urnak, arra a fárasztó útra, amelyen végül is Veled találkoztam össze. Ma valahogy éppen olyan válaszuton érzem magam, mint akkor, azután az éjszaka után. Mert másnap se tudtam megnyugodni. Nyomorultnak éreztem magam és senkitől sem kérhettem tanácsot. Azt hittem, mindenki éppen úgy leszamarazna, mint a tanulóársaim, amiért hányinger fog el, ha Linát látom és a főztéből kell ennem azok után is, amiket megtudtam. Valami baj kell, hogy legyen velem, — gondoltam, hogy annyira különbözöm mindenkitől. Nem vagyok rendes ember, nem vagyok erre a világra való, mint ahogy a szememre vetették egyszer, amikor az egyik segéd előtt rosszaltam, hogy öcsém meglopja a patront. Azokban a napokban gyakran jutott eszembe édesanyám, vajjon ő mit szólna mindezekhez. Tudom is én, miért hittem, hogy ő tanácsot tudna adni, hiszen a jószívén kívül, aligha volt egyebe az én anyámnak, mit érthet ő ezekhez a városi lakatos dolgokhoz, hiszen soha életében nem ült még vonaton s csak az iskolás könyvemben látta a városokat s azt mondta, te Dimitre ez nem is lehet igaz... Mégis szüntelen eszembe jutott és vele álmodtam. Apró csirkék után futkosott egy nagy réten és amikor elfogott vagy egyet, akkor a kezében agyagos göröngyökké változtak s ő fejcsóválva dobta el és érthetetlenül mind azt ismételte: „Na belőled se lesz bojár soha...”

Sokat tűnődtem ezen, talán csak nem nekem szól ez a mondás? Erre azért gondoltam, mert gyerek koromban sokat hallottam Ekhim nagyapámat az álmokon tanácskozni anyámmal. Egyszer azt álmodta, hogy a mi házuk a Duna közepére került és velünk együtt uszott lefelé. Akkor a pópát is megkérdezte ennek a jelentősége felől, aki azt javalta neki, hogy tartson egy héten két teljes böjtöt és szenteltesse be a házat. De nem is nyujtom tovább ezt az emlékezést, elég az hozzá, hogy sokat gondoltam anyámra, annyit gondoltam, hogy egy délelőtti napon a fiatal inas azzal hívott ki az udvarra, hogy keres valaki.

Ez a valaki egy öregasszony volt, a mi falunk szokása szerint fekete kendővel, vastag, durva szoknyában, fehér hosszú gyapjúharisnyában és gyékény papucsban, az elmaradhatatlan gyékény szatyorral a karján. Öcsémrel tárgyalt, aki éppen akkor érkezett vissza valamelyik munkáról a városból nyakkendősen, ficsurosán.

— Na, mit szólsz a mámihoz? — kiáltott felém már jóelőre.

A mámi a földre tette a szatyrot és kérdően nézett az öcsémre, aztán rám és én sápadtan vissza reá, de különösen ő figyelt merően, hosszsan, előbb az arcomat... Tekintete súlyosan csüngött rajtam és centiméterről centiméterre süllyedt lefelé, érezni véltem, hogy a durva ingnyaknál hosszsan időzik, majd átsiklik az öcsém nyakkendő mellére, aztán vissza az én vasporos-olajos ingderekamra, nehéz kifényesedett zsiros bőrszerű nadrágomra, ami kályhacső módra lógott rajtam. Végül megállapodott durva gyári szandalomon és öcsémhez fordulva kérdezte:

— Ez igazán Dimitre?

Fejembubján hangyák kezdtek nyüzsögni. Ez a hang az anyám hangja volt, de valahogy úgy éreztem, hogy anyám el van bujva ebben

az öregasszonyban, annyira más volt, annyira sovány volt és olyan száraz, mint valami megüszkösödött vén fűzfa, aminek a tövét pásztorok tüze égette ki. Nekem is ez a kérdés tolt a számra.

— Igazán maga az anyám?

— Bizony ez vagyok én, Dimitre. De látom te sem lettél bojár s lassan könny szivárgott a szemébe, de az orratövében el is tűnt a ráncok között, mint a szárazságtól repedezett agyagos mezőn futó felfűzőből lehullajtott esőcsepp. Nem tudtam mit kéne most csinálni, ezért ügyetlenül a keze után nyultam és megfogtam. Ő a másikkal leborított a kezem fejét. De érdes fakeztyúkbe bujtatott kéznek éreztem a tenyerét. A vér melege nem süttött át rajtuk. Mennyire más volt az Ileana kisasszony keze, mennyire más... És sehogyse értettem, hogy került ide az én anyám. Annyira érthetetlen volt ez, hogy eszembe jutott az álmom. Biztosan isteni csuda hozta ide. Ekkor megszólalt öcsém.

— Megharapta a veszett kutya, olvasd csak el te is ezt az irást, emelte fel a szatyrot és egy fejkendőbe csavart kis csomagot vett ki. Nem is volt egyéb a szatyorban. A kendőt széthajtogatta, abból vasuti-jegy és egy négyrét hajtott pecsétes irás került elé. Ide adta. A csendőrség hivatalos jelentése volt arról, hogy anyámat ekkor és ekkor megharapta egy veszettkutya és B. Dimitre asszony hadiözvegycet ezen és ezen a napon elindították a bucarestii Pasteur-kórházba, a község pénzén.

Megrettenve pillantottam anyámra. Az inasiskolában egyszer kioktattak volt arról, hogy milyen veszélyes a veszett kutya harapás és azt is tudtuk, hogy az országban csak két olyan kórház van, ahol ezt gyógyítják. Egy abban a tartományi fővárosban, amit mi szabadítottunk fel, a másik a fővárosban. S anyámnak a fővárosba kellett volna menni s megkérdeztem, miért jött mégis ide...

Most elsőízben kis mosoly látszott az arcán és természetes hangon nyugtatott meg minket:

— Nincsen már semmi baja a lábomnak, begyógyult a seb egészen. Gondoltam egy kis pénz még nekem is marad, ha megnézek titeket és aztán szépen hazamegyek...

Mindaketten szörnyűködve magyaráztuk neki, hogy az nem ugyan, mert ő is megveszhet, ha nem megy oltásra a kórházba. Egy darabig türelmesen nézett egyikünkéről a másikra, végül aztán elkomorultva hajolt le és a harisnyájával babrált, nyilván, hogy megmutassa a lábát.

— Látom már nem hisztek nekem, pedig igazán meggyógyult, nézzetek ide..

Nekikeseredve kezdtük előlről a magyarázást a mérges vérről, amiben benne maradt a kutya nyála...

— Az kifolyt a véremmel. Mondom, hogy semmi bajom, aztán jól fog nekünk otthon egy kis pénz, ami a jegyből marad... Aztán két viaszgyertyát is égettem Szent György előtt.

Öcsém gorombán kiáltott rá:

— Mámi hallgasson reánk és menjen a kórházba. Rendőrt hívunk, ha nem megy szépszerével. Ez nem szemölcs, hogy a holdvilággal gyógyítsa.

Anyám egyszeribe felegyenesedett, haját besimitotta a kendő alá és nagyon szomorúan nézett öcsémre. Szintelen arca még szintelenebb lett s roppant szomorúan ingatta a fejét:

— Látom már nem kellett volna, hogy ide jőjtek. Meg akartok

szabadulni tőlem... Majd, mintha tulajdonképpen csak most fogná fel a rendőr említésének jelentőségét a szeme újból megnedvesedett. — Képes volnál anyádat rendőrrel vitetni, mikor otthon már eléggé meglögdösött Tanase őrmester.... — s felém fordult: Te mindig jobb szívú voltál, Dimitre. Te hagynád, hogy rendőr fogja a karomat?

— De, amikor életveszélyes ez a dolog, anyám...

Igyekeztem olyan kérőn, figyelmeztetőn mondani ezt, ahogy csak tőlem telt, de ekkor olyan vonást láttam megjelenni az arcán, amit csak egyszer láttam rajta, amikor az őrizetemre bízott lovak valamitől megijedve átnyargaltak a kis kertjén s patáikkal összetiporták azt a három zsenge körteoltványt, amit Ekhim nagyapám szerzett neki. Most is így nézett, a szeme egészen megfiatalodott. Most már tényleg rá ismertem anyámra. Szatyrát hevesen fűzte a karjára..

— Mindent tudok — kiáltotta — azt akarjátok, hogy megöljenek a kórházban, szegyelitek a paraszt anyákat, félték, hogy itt akarok maradni és pénzt akarok tőletek. Isten őrizz! Akartam, igaz, akartam, de most már Isten őrizz... Látom már, kiforgatták a lelketeket egészen. Otthon a görög is mindig a csendőrrel fenyeget, ti meg a rendőrt emlegetitek. Igazi ur lett belőletek. Ezt nem vártam tőled, Dimitre... De éljetez jól...

És száraz szemmel gyorsan kiódalgot az udvarról, mielőtt szólni tudtunk volna az ijedségtől. Az öcsém lódult neki elsőnek...

— Ez máris megveszett — jajdult fel gorombán. — Álljon meg Anyám! Kiálts már te is, mert ha nem áll meg, utána hajítok valamit.

Mindaketten kiabálva futottunk utána. A szembe jövők leálltak bámulni. Egy férfi még fel is tartóztatta anyámat és figyelmeztette, nem őt szólítjuk-e, de ő kitért előle, anélkül, hogy szólt volna. Mi erre még inkább megrémültünk s öcsém a dolgot nem is tudta magának másképp megmagyarázni, csak ilyen goromba szavakkal: „Bizony Isten kitört rajta a veszettség. Még megharap valakit...” Nyers, goromba volt e két megjegyzés, de aggodalom érzett bennük. Nem tudtam: rajta csudálkozom-e vagy anyánkon, aki nem állt meg még akkor sem, amikor beértünk. Egy darabig megnémultan és szégyenkezve kullogtunk mellette, mert nem válaszolt a kérdéseinkre. Közben forgalmasabb uccakereszteződésre értünk. Autók, szekerek, villanyosok csengettek, túlköltek. Krumplival, paradicsommal megrakodott uccai árusok nyargaltak ordítózva, mérlegmódra vállukra vetett rúdon csüngő kosaraikkal. Anyám megtorpant. Mozdulatlan faarcán tétovázás jelent meg. Az eltévedt ember zavarodott gyámoltalansága fogta el, jól láttam. Határozottan emlékszem; én is így álltam ezelőtt négy évvel, amikor elsőizben kerültem az ismeretlen uccákra a magam erejére hagyva. Gondoltuk, nem szóltunk hozzá, mert úgy hallottuk, hogy a veszett embert nem szabad inge-helni, nehogy kitörjön rajta. Óh mennyire szégyelem magam, mennyire fáj rágondolnom, amint ott idétlenkedett az uccán és mi veszettnek tartottuk, pedig csak a megbántott méltatlankodás tiltakozott benne a számára érthetetlen világ ellen. S mi ügyetlen buta kamaszok, makacsságunkkal végül is rákényszerítettük, hogy feladja tán egyszer s utóljára megnyilatkozó büszke önérzetét. Nem hagytuk, hogy úgy menjen el, azal a tudattal, hogy utóljára ő is fel tudott lázadni, anélkül, hogy letörték volna. Egy darabig siető léptekkel, nesztelenül haladt egy irányba, aztán megint más irányba, egyre félszegebben, egyre megriadtabban, míg végül is, bekerítve általunk sirva nézett reánk.

— Istenem, hát most már merre menjek?

— Gyertek csak velem, — hívott mindkettőnket Öcsém és egy korcsma elé vezetett. Leültetett az ajtó elé kirakott asztalok egyike mellé, ami fekete volt a legyektől. Faggyas égett hús szaga szállongott az ajtóban felállított nyílt tűzhelyről a vasalószén füstjével elegy. A mititéinek nevezett darált marhahusból gyúrt rövid kolbászok süllögtek a gretáron. Én talán még anyámnál is félszegebben ültem le, még soha nem voltam ilyen helyen. Az anyám fura viselkedésén kívül módfelett nyugtalanított az, hogy a műhelyből eltávozva senkinek se szóltunk, pedig sohase voltam távol így hétköznap. S most itt ülök a borozó és cujkázó emberek között, akik mindig ellenszenvesek voltak előttem. Érthetetlen volt számomra, hogyan tudnak naphosszat úgy ülni itt, mintha fizetésért innának. Nyugalanságom még inkább fokozódott, amikor öcsém a megjelenő fehér kötényes korcsmárostól biztos hangon, három-három darab mititéit, fehér cipót és félliter bort rendelt. Erre anyám is abbahagyta szemében a csöndes medvezést s a szatyrát görcsösen az ölében tartva bámult a kis fatányéron felszolgált lövedék alakú rövid hushengerekre s a fehér cipóra, nem különben a borra, amiket rögtön megosztottak velünk a legyek.

— Egyetek... — mondta öcsém egész otthoniasan s a nyakkendője belécsüngött a kitöltött borba. Anyám nehezen volt rávehető, hogy enni kezdjen, ezzel az utolsó erőltetett kísérlettel akarta éreztetni velünk sértődöttségét, de öcsém szinte kényszerítette. Lassan, megadással csipegette a kenyeret, aztán beléjött s úgy falt, hogy én abbahagytam az evést, ami amugy is nehezemre esett, mert az a gondolat kirozott, hogy miből fog fizetni az öcsém. S a járó-kelőkre figyeltem, vajjon nem néznek minket, hogy itt merünk ülni, mikor mindenki dolga után siet... De az anyám mohóra változott táplálkozása lassan elterelte ezeket a nyugtalan gondolatokat. Harapott és harapott olyan mohón, hogy maga is szükségét érezte a mentegetőzésnek.

— Tegnapelőtt óta nem ettem. Nem akartam költeni...

Mikor elfogyott előle, öcsém megkérdezte: Kell még?

— Sokba kerül — sütötte le a szemét.

Öcsém válasz helyett még egyszer három-három darabot rendelt neki és magának. Aztán ittak. Öcsém egy hajtásra nyelte ki a pohár tartalmát. Anyám köhögött és lassan, fanyarrá változó arccal szűrölte. Majd egy óvatos pillantást vetett a szomszéd asztalok mellett zajosan ivó- s evő emberekre:

— Ezek kicsodák?

— Nem ismerem őket...

— Hát az, hogy lehet?

Öcsém nevetve és hosszadalmasan magyarázta, hogy itt nem úgy van, mint otthon. Így aztán apránként ráterelődött a beszéd az otthoniakra. Az Anyám rövid, szűkszavú válaszaiból megtudtuk, hogy Elkhim nagyapám már kéthónapja meghalt. Vizért indult a kútra, aztán egyszerűen csak leült az útszéli kőre s az arra haladó gyerekeknek kétszer azt mondta: — Na én kész vagyok, kész biza... — és a fejit beejtette a térdei közé és úgy is maradt. Mikor rátaláltak, már annyira meredt volt, hogy kétrét nyomorították belé a koporsóba. Két kisebbik testvérünkről is tájékoztatott bennünket. A görögnek dolgoztak egész nyáron és szekérszámra vitték a dinnyét egy dunai bárkához, aki átvitte a dunántuli bolgár városokba. Olykor ha autót vagy villanyost látott anyám közeledni, mindannyiszor megragadta a szatyrát, készen a menekülésre és felkiáltott:

— Ez mindjárt közénk ront, menjünk innen...

Öcsém fizetett. Én szorongva láttam a huszas bankjegyeket a markában. Anyám sajnálkozva és ellenségesen nézte a kocsmáros kezében eltűnő pénzdarabokat. — Inkább nekem adhattad volna, — mondta öcsémnek. Később, amikor öcsém a mozik elé hurcolt és azt akarta, hogy bemerjünk az egyikbe, anyám élénken tiltakozott, inkább adjuk neki a pénzt. De Alexe már hozta is a jegyeket...

— Szép volt, ugye? — kérdezte, amikor estefelé újra az uccán voltunk...

— A pénzt nem éri meg... Az uccán ingyen is láthatok embereket le-fel járni .... De már vacsorázni sehogysem akart beülni velünk egy másik kocsmába. Hova gondolunk, kétszer enni egy napon? És amikor mégis behurcoltuk egy kocsmába szavának is állt, nem evett semmiféle rábeszélésre. Az ő részét elteszi másnapra — biztatott bennünket — s be is rakta szatyrába. Alexe újból nagyképűen fizetett kiapadhatatlannak látszó zsebéből, még százast is láttam nála és vissza akarta dugni a zsebébe, mikor valaki megállt az asztalunk mellett. Előbb csak egy kerek nagy hast láttam, aztán egyszerre elfehéredtem. Jól ismert és eléggé rettegett hang csapott közénk. A patroné.

— Megvagytok végre, híresek? — és megfogta az öcsém pénzt szorongató markát. — Honnét ez a sok pénz, Alexe?

Fejemet csak az öcsém szájáig mertem felemelni. Itt van hát, amitől mindig rettegettem s ráadásul most én is belé vagyok keverve... Pedig mi közöm nekem ehhez az egészhez... De öcsém kemény vágású fiú szája csak egy pillanatra rándult meg ijedten, hogy aztán annál vakmerőbben nyiljon ki... Szédültem s úgy dörömbölt a szívem, hogy azt hittem kiugrott az asztalra és ott vergődik a poharak közt. Hihetetlen volt és mégis olyan valószínűen mondta:

— Anyám hozta hazulról, hogy vegyünk a testvéreinknek két pár jó bakancsot a télire...

Tudom is én én még mi mindent beszéltek. Mert beszéltek még sokat s hevesen. De a patron egyszer csak nem volt már köztünk. Elvitte magával az anyám és az én hazugságomat... Ráhagytam és anyám szintén bizonyította, hogy igen is, ő hozta a pénzt... Hogy sejtette-e vagy sem anyám a pénz eredetének tisztázatlanságát azt csak ő tudhatta. Én teljesen meg voltam zavarodva s inkább az a gyanu élt bennem, hogy Anyám nem annyira az öcsémet, mint inkább a pénzt mentette és nem hiába. Mert öcsém miután a patron eltávozott, azzal a biztos szóbőséggel, ami bennem mindenkor újra felébresztette a gyanút, hogy öcsém valamilyen láthatatlan könyvből olvassa az egészet, így szólt:

— Ti most azt hiszitek, hogy én hazudtam. Nagy tévedés. Ez a pénz már rég az anyámé, már rég gyűjtöm neki, hogy postán hazaküldjem bakancs vagy pénz formájában... Most az anyám kezéhez is adom, csiráljon vele, amit tetszik, de csak úgy adom, ha megígéri, hogy most este tovább utazik a kórházba...

Anyám arca megszinesedett és az asztalra fektetett keze remeggett. Megígért mindent, gyorsan és ellenvetés nélkül. A huszas bankjegyek látása feltüzelték képzeletét. Tervei támadtak vagy inkább csak a régit vette elé, amiről kitudja mióta lemondhatott már. Hallani sem akart bakancsokról, hanem félreteszi és küldjünk még hozzá, a görög ugyanis megígérte, hogy visszavásárolhatjuk tőle a földet, ha pénzünk lesz rá. Még azt se bánná, ha kettőnk közül valamelyik gépésznek menne hozzá a mosiára... Végül hirtelen hozzám fordult és izgatottan érdeklődött, hát én nem gyűjtöttem még semmi pénzt? Tagadó és bosszus fejrázásomra szemrehányóan fejezte be:

— Pedig igazán te vagy a nagyobb, te vagy a nagyobb, Dimitre...
Ezzel aztán betetőződött ez a keserű viszontlátás számomra. Amíg kikisértük az állomásra, egy szót sem szóltam, míg ők ketten élénk beszélgetést folytattak. Ugy találtam, valahogy hasonlítanak is egymáshoz, amint az arcukat néztem, csak öcsém zömök embernek készült, anyám ellenben nyulánk volt, mint én. Megmutattuk neki a pénztárt, ahol jegyet kell váltani, mert csak éjfél felé ment a vonatja Bucuresti felé, mert mi nem akartunk éjszakára kinn rekedni... Ugyanolyan ügyetlenül bucsuztunk, mint amikor felismertük egymást....

Egy hét múlva levél jött a tanítónktól. Anyánk mégsem ment a kórházba és kitört rajta a veszettség. Az egész község hajtotta egy félnapon keresztül, hogy elfoghassák. A Dunáig futott s ott a magas partról bezuhan a vízbe. Mire kihúzták halott volt. Szerencsére nem tett kárt senkibe.... fejeződött be ezekkel a szavakkal a levél.

Nyakába kötött zacskóban megtalálták azt a pénzt, amit Alextól kaptak. Abból temették el.

A KERÍTÉS ELŐTT

Irta: HOLLÓS KORVIN LAJOS

I.

*Szurony-sorfallal áll ellent a rács,
bejutni itt nem fogsz soha,
nincs az a tűz és nincs az a kovács,
ki ilyen sövényt megolvasztana.*

*Ily ércet mi meghajlít, áthévit,
nincs is oly láng, oly hatalom.
Az a szárny sincsen, ami átrepít
e fellegekig érő falakon.*

*Ó mennyi vér fröccsent vasára már,
de rajta cseppnyi rozsdanyom
se vert emléket. És a néma zár
csak vigyorog a koldus kulcsokon.*

*Ha sóhajtsz, vállonva bölintanák
a rács mögül fák galyai,
árnyuktól annyit sem látsz, mint a vak.
S hiába fülelsz, mit se hallani.*

II.

*Ha volna, hej! — számodra hely akárhol
e szűk planétán csak egy talpalt,
hol gyökeret verhetnél, mint a fáról
lehulló mag a meleg föld alatt,*